

Sygn. akt III Ca 876/21

POSTANOWIENIE

Dnia 7 lutego 2022 r.

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu, III Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie

następującym:

Przewodniczący:	Sędzia SO Paweł Poręba (sprawozdawca)

po rozpoznaniu w dniu 7 lutego 2022 w Nowym Sączu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku L. B. i H. S.

przy uczestnictwie Skarbu Państwa – (...) (...)

o stwierdzenie nabycia spadku po J. M., L. M., W. M., P. J., E. C. i P. C. (1)

na skutek apelacji uczestnika

od postanowienia Sądu Rejonowego w Gorlicach

z dnia 5 października 2021 r., sygn. akt I Ns 261/20

postanawia:

1. ***oddalić apelację;***

2. ***orzec, że wnioskodawczyni i uczestnik ponoszą koszty postępowania apelacyjnego związane z ich udziałem w sprawie.***

SSO Paweł Poręba

Sygn. akt III Ca 876/21

UZASADNIENIE

postanowienia Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 7 lutego 2022 r.

Wnioskodawczyni L. B. i H. S. domagały się stwierdzenia nabycia spadku J. M., L. M., W. M., P. J., E. C. i P. C. (2) zmarłych na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się w Rzeczypospolitej Polskiej wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego.

W uzasadnieniu wniosku podkreślono, iż spadkodawca J. M. zmarł na Ukrainie w dniu (...) r. w związku z przesiedleniem do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej w 1945 r. W związku z przesiedleniem J. M.

pozostawił w Polsce nieruchomości położone w miejscowości Z. o powierzchni 8,63 ha wraz z zabudowaniami, które bez podstawy prawnej przejął Skarb Państwa.

Wnioskodawczyniom przysługuje roszczenie wobec Skarbu Państwa, jednak do podjęcia starań o restytucję utraconego przez poprzedników mienia, muszą one legitymować się postanowieniem spadkowym po J. M. i jego następcach co do majątku pozostawionego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczestnik Skarb Państwa – (...) (...) w odpowiedzi na wniosek podniósł, iż zarówno spadkobiercy jak i wnioskodawczynie nie są obywatelkami polskimi. Zarzucił, iż wnioskodawczynie nie wykazały jurysdykcji krajowej w trybie art. 1108 k.p.c., bowiem w dacie śmierci spadkodawców nie posiadały tytułu do majątku nieruchomego położonego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Z ostrożności procesowej uczestnik wniósł o stwierdzenie, że spadek po zmarłym w dniu (...) roku P. C. (2) nabył Skarb Państwa – (...) (...).

Postanowieniem z dnia 5 października 2021 r. Sąd Rejonowy w Gorlicach stwierdził (pkt. I), że spadek po J. M. s. W. zmarłym dnia (...) r. na Ukrainie, którego ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy nabyli wprost: żona L. M. c. P. w 1/4 części, syn W. M. s. J. i L. w 1/4 części, córka E. C. c. J. i L. w 1/4 części, córka P. J. c. J. i L. w 1/4 części.

W pkt. II Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po L. M. c. P. zmarłej dnia (...) r. na Ukrainie, której ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy nabyli wprost: syn W. M. s. J. i L. w 1/3 części, córka E. C. c. J. i L. w 1/3 części, córka P. J. c. J. i L. w 1/3 części.

W pkt. III Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po E. C. c. J. i L. zmarłej dnia (...) r. na Ukrainie, której ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy nabyli wprost: mąż P. C. (1) s. T. w 2/4 części, brat W. M. s. J. i L. w 1/4 części, siostra P. J. c. J. i L. w 1/4 części.

W pkt. IV Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po P. C. (1) s. T. zmarłym dnia (...) r. na Ukrainie, którego ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabył Skarb Państwa.

W pkt. V Sąd Rejonowy w Gorlicach stwierdził, że spadek po W. M. s. J. i L. zmarłym dnia (...) r. na Ukrainie, którego ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy nabyli wprost: córka L. B. c. W. w 1/2 części i córka H. S. c. W. w 1/2 części.

W pkt. VI Sąd Rejonowy w Gorlicach stwierdził, że spadek po P. J. c. J. i L. zmarłej dnia (...) r. na Ukrainie, której ostatnie miejsce zwykłego pobytu było na Ukrainie, co do majątku spadkowego znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z wchodzącym w skład spadku roszczeniem o zwrot gospodarstwa rolnego, na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyły: bratanica L. B. c. W. w 1/2 części i bratanica H. S. c. W. w 1/2 części.

Nadto Sąd Rejonowy orzekł (pkt. VII), że wnioskodawczynie i uczestnik we własnym zakresie ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że spadkodawca J. M. urodzony w (...) r. w Polsce, zmarł w dniu (...) r. we L. na Ukrainie, gdzie został przesiedlony w 1945 r. z miejscowości Z. na mocy Porozumienia z dnia 09 września 1944 r. między Ukraińską Socjalistyczną Republiką Radziecką i (...) Komitetem (...).

Podczas przesiedlenia spadkodawca J. M. pozostawił nieruchomości położone w miejscowości Z. o powierzchni 8,63 ha wraz z zabudowaniami. W chwili śmierci J. M. był żonaty z L. M., z którą miał troje dzieci: W. M., E. C. i P. J.. Spadkodawca nie posiadał dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Poza małżeństwem z L. M. nie zawierał innych związków małżeńskich. J. M. nie sporządził testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawcy. Nikt ze spadkobierców nie składał do oświadczeń spadkowych. W skład majątku spadkowego po J. M. wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z..

Spadkodawca i jego rodzina byli właścicielami gospodarstwa rolnego o powierzchni około 1 hektara położonego we L.. W chwili śmierci J. M. jego żona i dzieci pracowali w tym gospodarstwie rolnym.

Spadkodawczyni L. M. zmarła (...)r. we L. na Ukrainie, gdzie zamieszkiwała na stałe przed śmiercią. W chwili śmierci była wdową po J. M., który był jej jedynym mężem. Z małżeństwa z J. M. spadkodawczyni posiadała troje dzieci: W. M., E. C. i P. J.. (...) M. nie miała innych dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Nie sporządziła także testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawczyni. Nikt ze spadkobierców nie składał do oświadczeń spadkowych. W skład majątku spadkowego po spadkodawczyni wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z.. Spadkodawczyni i jej rodzina byli właścicielami gospodarstwa rolnego o powierzchni około 1 hektara położonego we L.. W chwili śmierci L. M. i jej dzieci pracowały w tym gospodarstwie rolnym.

Spadkodawczyni E. C. zmarła (...) we L. na (...) i tam zamieszkiwała na stałe przed śmiercią. W chwili śmierci była zamężna z P. C. (2). Było to jedyne małżeństwo spadkodawczyni. E. C. nie posiadała dzieci z małżeństwa z P. C. (2), jak również dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Rodzice spadkodawczyni zmarli przed nią. Spadkodawczyni posiadała brata W. M. i siostrę P. J.. Spadkodawczyni nie sporządziła testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawczyni. Nikt ze spadkobierców nie składał do oświadczeń spadkowych. W skład majątku spadkowego po spadkodawczyni wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z..

Spadkodawca P. C. (2) zmarł (...) r. we L. na Ukrainie, gdzie zamieszkiwał na stałe przed śmiercią. Spadkodawca w chwili śmierci był wdowcem po E. C.. Było to jedyne małżeństwo spadkodawcy. P. C. (2) nie posiadał dzieci z małżeństwa z E. C. jak również dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Rodzice spadkodawcy zmarli przed nim. Spadkodawca nie posiadał rodzeństwa. Nie pozostawił testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawcy. W skład majątku spadkowego po spadkodawcy wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z..

Spadkodawca W. M. zmarł(...)we L. na Ukrainie, gdzie zamieszkiwał na stałe przed śmiercią. W chwili śmierci był wdowcem po N. M.. Było to jedyne małżeństwo spadkodawcy. Z małżeństwa z N. M. spadkodawca posiadał dwoje dzieci: L. B. i H. S.. Nie posiadał innych dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Spadkodawca nie sporządził testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawcy. Nikt ze spadkobierców nie składał do oświadczeń spadkowych. W skład majątku spadkowego po spadkodawcy wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z..

Spadkodawczyni P. J. zmarła (...) we L. na Ukrainie, gdzie zamieszkiwała na stałe przed śmiercią. W chwili śmierci była wdową po W. J.. Było to jedyne małżeństwo spadkodawczyni. Z małżeństwa z W. J. spadkodawczyni nie posiadała dzieci. Nie miała również dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Rodzice oraz rodzeństwo spadkodawczyni zmarli przed nią. Spadkodawczyni nie sporządziła testamentu. Do tej pory nie toczyło się postępowanie spadkowe po spadkodawczyni. Nikt ze spadkobierców nie składał do oświadczeń spadkowych. W skład majątku spadkowego po spadkodawczyni wchodzi roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego o powierzchni 8,63 ha położonego w Z..

Ustalając stan faktyczny Sąd Rejonowy oparł się na dokumentach, a zwłaszcza odpisach aktów stanu cywilnego, które są wyłącznymi dowodami zdarzeń w nich stwierdzonych oraz na zapewnieniach wnioskodawczyni L. B. złożonych

w trybie art. 671 k.p.c. i jej zeznaniach co do posiadania przez spadkobierców oraz członków ich najbliższej rodziny kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego.

W ocenie Sądu Rejonowego wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po J. M., L. M., E. C., P. C. (1), W. M. i P. J. co do majątku znajdującego się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej zasługiwał na uwzględnienie.

Sąd Rejonowy badał jurysdykcję krajową i ocenił, że nie budzi ona wątpliwości.

Od 17 sierpnia 2015 r. do dziedziczenia po osobach zmarłych począwszy od tego dnia stosuje się bowiem rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr (...) z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (dalej: rozporządzenie spadkowe). Rozporządzenie reguluje między innymi jurysdykcję krajową sądów państw członkowskich oraz prawo właściwe w sprawach spadkowych.

Rozporządzenie to w tym zakresie zastępuje normy jurysdykcyjne zawarte w ustawie z dnia 17 listopada 1664 r. – Kodeks postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.) i normy kolizyjne zawarte w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (dalej: p.p.m.), a także w łączących Polskę z innymi państwami niektórych umowach dwustronnych stosownie do art. 75 rozporządzenia.

Data 17 sierpnia 2015 r. stanowi cezurę czasową.

Jeżeli spadkodawca zmarł przed tym dniem, sąd polski będzie ustalał swą jurysdykcję w sprawie spadkowej na podstawie kodeksu postępowania cywilnego, a prawo właściwe na podstawie ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe (albo mającej pierwszeństwo przed tymi aktami odpowiedniej umowy dwustronnej).

Jeżeli zaś spadkodawca zmarł w dniu 17 sierpnia 2015 r. lub później, sąd polski ustala jurysdykcję i prawo właściwe już na podstawie rozporządzenia spadkowego (albo mającej pierwszeństwo przed rozporządzeniem umowy dwustronnej).

Zdaniem Sądu Rejonowego niniejszej sprawie mają zastosowanie obowiązujące w chwili śmierci spadkodawców umowy międzynarodowe a to:

- do stwierdzenia spadku po J. M. i L. M. umowa między PRL a ZSRR o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 28 grudnia 1957 r. (uchylona z dniem 18 stycznia 2002r.),

- a do stwierdzenia nabycia spadku po E. C., P. C. (1), W. M. i P. J. umowa pomiędzy RP a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych z dnia 24 maja 1993 r., która weszła w życie 14 sierpnia 1994 r.

Kwestii właściwości organów w sprawach spadkowych jest poświęcony art. 45 pierwszej z ww. umów oraz art. 41 drugiej.

Zgodnie z art. 45 ust 1 umowy zawartej pomiędzy PRL a ZSRR do przeprowadzenia postępowania spadkowego w sprawach dotyczących dziedziczenia mienia ruchomego, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustępie 2, właściwe są organy Umawiającej się Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Ust. 2 stanowił, iż jeżeli całe ruchome mienie spadkowe, pozostałe po śmierci obywatela jednej z Umawiających się Stron, znajduje się na obszarze drugiej Umawiającej się Strony, to na wniosek spadkobiercy lub zapisobiercy postępowanie spadkowe za zgodą wszystkich spadkobierców prowadzą organy tej Umawiającej się Strony. Ust.3 stanowił, że postępowanie spadkowe w sprawach dotyczących dziedziczenia mienia nieruchomości prowadzą organy Umawiającej się Strony, na której obszarze położone jest to mienie. Wreszcie zgodnie z ust.4 przepisy tego artykułu znajdowały odpowiednio zastosowanie również do sporów powstałych w sprawach dotyczących dziedziczenia.

Z kolei w myśl art. 41 ust 1 umowy zawartej pomiędzy RP a Ukrainą w sprawach spadkowych dotyczących mienia ruchomego właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci.

W ust. 2 art. 41 stanowił, iż w sprawach spadkowych dotyczących mienia nieruchomości właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mienie to jest położone. W myśl art. 41 ust.3 w wypadku, gdy całe mienie ruchome pozostałe po śmierci obywatela jednej Umawiającej się Strony znajduje się na terytorium drugiej Umawiającej się Strony, to na wniosek spadkobiercy postępowanie przeprowadzi organ drugiej Umawiającej się Strony, jeżeli wyrażą na niego zgodę wszyscy znani spadkobiercy.

Z analizy tych przepisów Sąd Rejonowy wyprowadził wniosek, że wprowadzają one podział na sprawy spadkowe dotyczące mienia ruchomego i sprawy dotyczące mienia nieruchomości i podział ten jest zupełny w tym sensie, że nie ma trzeciej kategorii spraw obejmujących jakieś inne pozostałe sprawy.

W ocenie Sądu Rejonowego niniejsza sprawa jest sprawą spadkową dotyczącą mienia nieruchomości. Celem postępowania jest bowiem ustalenie, kto nabył roszczenia spadkodawców związane z utratą posiadania i własności nieruchomości położonych w Polsce. Wnioskodawczyni przedłożyły zaś dokument, z którego wynika wprost, że spadkodawca J. M. został wysiedlony w 1945 roku do obwodu kirowohradzkiego z miejscowości Z. oraz, że podczas przesiedlenia pozostawił on mienie gospodarcze składające się z budynku mieszkalnego oraz piwnicy (ok. 8,63 ha). Zdaniem Sądu Rejonowego jest to wystarczający dowód na to, że w skład spadku po zmarłym J. M. i jego następcach wchodzi nieruchomość położona w Polsce.

Na tej podstawie Sąd Rejonowy stwierdził, że sąd polski posiada jurysdykcję w zakresie stwierdzenia nabycia spadku po wszystkich spadkodawcach obejmującego mienie nieruchome położone w Polsce i jest właściwy do rozpoznania przedmiotowej sprawy.

Sąd Rejonowy ocenił, iż wnioskodawczyni były legitymowane do złożenia wniosku w sprawie, gdyż wniosły one faktycznie o przeprowadzenie postępowania spadkowego po: swoim dziadku J. M. – zmarłym(...) babci L. M. - zmarłej (...), ojcu W. M. – zmarłym(...), siostrze ojca P. J.- zmarłej (...), siostrze ojca E. C. – zmarłej (...) oraz jej mężu P. C. (1) – zmarłym (...)

Powołując się na dyspozycje art. 922 § 1 k.c., art. 924 k.c., art. 926 § 1 i 2 k.c. Sąd Rejonowy ocenił, iż dziedziczenie po wskazanych osobach następuje zgodnie z ustawowym porządkiem dziedziczenia z uwagi na brak testamentów.

Następnie stosując normę art. 931 § 1 i 2 k.c. Sąd Rejonowy wskazał, iż spadek po J. M. podzielił się na 4 części przypadające na jego żonę oraz troje dzieci. Dlatego spadek po nim nabyła żona L. M. w 1/4 części, syn W. M. w 1/4 części, córka E. C. w 1/4 części oraz córka P. J. w 1/4 części.

Z kolei spadek po L. M. podzielił się na 3 części przypadające na troje dzieci. Dlatego spadek po niej nabyli: syn W. M. w 1/3 części, córka E. C. w 1/3 części oraz córka P. J. w 1/3 części.

Podobnie spadek po W. M. podzielił się na 2 części przypadające na dwoje dzieci. Dlatego spadek po nim nabyły córka L. B. w 1/2 części oraz córka H. S. w 1/2 części.

Powołując się na treść art. 932 § 1 k.c. Sąd Rejonowy wskazał, iż w braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice. Zgodnie z art. 932 § 3 k.c. w braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych, zaś zgodnie z art. 932 § 4 k.c. jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych. Zgodnie z art. 932 § 5 k.c. jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy.

Na tej podstawie zdaniem Sądu Rejonowego spadek po E. C. podzielił się na 3 części przypadające na jej męża oraz rodzeństwo. Dlatego spadek po niej odziedziczył mąż P. C. (1) w 2/4 części, siostra P. J. w 1/4 części oraz brak W. M. w 1/4 części.

Z kolei spadek po P. J. podzielił się na 2 części przypadające na jej bratanice. Dlatego spadek po niej odziedziczyły bratanica L. B. w 1/2 części oraz bratanica H. S. w 1/2 części.

Sąd Rejonowy wskazał także, iż zgodnie z art. 1015 § 1 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. W myśl art. 1015 § 2 k.c. (w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015.539, tj. sprzed 18 października 2015 r.), brak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku wprost.

Spadkobiercy J. M., L. M., E. C. oraz W. M. w terminie 6 miesięcy od daty śmierci ww. spadkodawców nie składali oświadczenia co do przyjęcia lub odrzucenia spadku, w związku z czym nabycie przez nich spadku nastąpiło wprost tj. bez ograniczenia odpowiedzialności za ewentualne długi spadkowe.

Co do spadkobierców P. J., Sąd Rejonowy stwierdził nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza, kierując się treścią art. 1015 § 2 k.c. w brzmieniu od 18 października 2015 r.

Sąd Rejonowy wskazał nadto, iż skoro spadkodawca P. C. (1) w chwili śmierci był wdowcem po E. C. i nie posiadał dzieci małżeńskich jak również pozamałżeńskich ani przysposobionych, a rodzice tego spadkodawcy zmarli przed nim i spadkodawca ten nie posiadał rodzeństwa to na podstawie z art. 935 k.c. spadek przyspaść powinien gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu.

Jeżeli jednak ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

W myśl art. 1023 § 2 k.c. Skarb Państwa ani gmina nie składają oświadczenia o przyjęciu spadku, a spadek uważa się za przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza.

Dlatego spadek po P. C. (1) na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabył Skarb Państwa.

Dodatkowo Sąd Rejonowy wskazał, iż zgodnie z art. 677 k.p.c., w wersji obowiązującej do dnia 2 października 2008 r., który na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 25 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - prawo o notariacie oraz niektórych ustaw (Dz. U. Nr 181, poz. 1287), ma zastosowanie nadal do spraw o stwierdzenie nabycia spadku otwartych przed dniem 14 lutego 2001 r., w wypadku, gdy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne podlegające dziedziczeniu z ustawy, sąd wymienia w treści postanowienia dodatkowo spadkobierców dziedziczących to gospodarstwo oraz ich udziały w nim (§ 2). Natomiast w myśl § 3 tego przepisu, jeżeli w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku nie orzeczono o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego, sąd wyda w tym przedmiocie postanowienie uzupełniające, stosując odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące stwierdzenia nabycia spadku.

Ponieważ spadkodawcy J. M. oraz L. M., których dotyczyło niniejsze postępowanie zmarli przed 14 lutego 2001 roku, a w skład spadku po nich wchodziło roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego, należało co do stwierdzenia spadku po nich zastosować powyższe przepisy.

W okresie od wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego (1 stycznia 1965 r.) do 6 kwietnia 1982 r., a więc w czasie śmierci J. M. w myśl obowiązującego wówczas art. 1059 § 1 k.c. dzieci spadkodawcy mogły dziedziczyć z mocy ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli: bezpośrednio przed otwarciem spadku pracowały w tym gospodarstwie albo w chwili otwarcia spadku były członkami rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub pracowały w gospodarstwie rolnym takiej spółdzielni, albo w chwili otwarcia spadku bądź prowadziły inne indywidualne gospodarstwo rolne, bądź też pracowały w gospodarstwie rolnym swoich rodziców, małżonka lub jego rodziców, albo w chwili otwarcia spadku bądź były małoletnie, bądź też pobierały naukę zawodu lub uczęszczały do szkół, albo w chwili otwarcia spadku były trwale niezdolne do pracy. Art. 1060 k.c. stanowił, że przepisy artykułu poprzedzającego stosowało się odpowiednio do dziedziczenia z ustawy przez małżonka spadkodawcy, jak również do dziedziczenia z ustawy przez

wnuków spadkodawcy powołanych stosownie do przepisu art. 931 § 2 k.c. (w miejsce nieżyjących dzieci spadkodawcy). Dalsi zstępni spadkodawcy nie byli powołani z ustawy do dziedziczenia gospodarstwa rolnego.

Sąd Rejonowy ocenił, że kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego wchodzącego w skład spadku po J. M. posiadali jego żona L. M. oraz dzieci: W. M., E. C. i P. J., którzy bezpośrednio przed otwarciem spadku pracowali w gospodarstwie rolnym.

Tak więc zgodnie z wyżej przytoczonymi przepisami wchodzące w skład spadku po J. M. roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego nabyli jego żona L. M. oraz syn W. M., córka E. C. oraz córka P. J. - jako osoby pracujące w gospodarstwie rolnym w chwili śmierci spadkodawcy.

W chwili śmierci L. M. (28 kwietnia 1987 r.) regulacje dotyczące dziedziczenia gospodarstwa rolnego uległy zmianie. W myśl obowiązującego wówczas art. 1059 § 1 k.c., który miał zastosowanie do spadków otwartych w okresie od 6 kwietnia 1982 r. do 1 października 1990 r., spadkobiercy dziedziczyli z mocy ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku: odpowiadali warunkom wymaganym do nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności, lub byli małoletni bądź też pobierali naukę zawodu lub uczęszczali do szkół bądź też byli trwale niezdolni do pracy. Warunki wymagane do nabycia własności nieruchomości rolnej określał art. 160 k.c., który stanowił, że własność nieruchomości rolnej lub jej części może być przeniesiona na rzecz osoby fizycznej tylko wtedy, gdy nabywca stale pracuje w jakimkolwiek gospodarstwie rolnym, bezpośrednio przy produkcji rolnej albo ma kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego. Za kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego uważane było ukończenie szkoły rolniczej, przysposobienia rolniczego lub uzyskanie tytułu kwalifikacyjnego w zawodach rolniczych. Za niezdolnych do pracy uważano osoby, które osiągnęły wiek: kobiety 60 lat, a mężczyźni 65 lat i nie wykonywały stałej pracy, która stanowiłaby dla nich główne źródło utrzymania, lub osoby zaliczone do I lub II grupy inwalidzkiej w trybie i na zasadach określonych w przepisach o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Skoro ze złożonych w sprawie zeznań wynikało, że wszystkie dzieci spadkodawczyni L. M. wychowały się w prowadzonym przez nią wraz z mężem rodzinnym gospodarstwie rolnym, pomagając rodzicom przy pracach w gospodarstwie, to posiadają one kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego po matce.

Zatem w ocenie Sądu Rejonowego wchodzące w skład spadku po L. M. roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego nabyły jej dzieci tj. W. M., E. C. i P. J..

O kosztach postępowania Sąd Rejonowy orzekł w myśl art. 520 § 1 k.p.c..

Postanowienie to w całości zaskarżył apelacją uczestnik Skarb Państwa - (...) (k. 71-75), zarzucając Sądowi pierwszej instancji:

1. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy, tj.: art. 233 § 1 i § 2 k.p.c. oraz art. 328 k.p.c. poprzez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów przeprowadzonych w sprawie, dokonanie oceny dowodów dowolnej przez ustalenie, że masa spadkowa obejmuje roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego, podczas gdy wnioskodawczyni nie przedłożyła dowodu wskazującego na uprawnienie do skutecznego domagania się zwrotu nieruchomości, zaś spadkodawcy w dacie śmierci nie pozostawali właścicielami majątku nieruchomego położonego w Polsce,

2. naruszenie prawa materialnego, tj.:

a. art. 42 i 45 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych podpisanej w Warszawie dnia 28 grudnia 1957 r. (Dz.U z 1958 r. Nr 32, poz. 147) w zw. z art. 1103⁸ k.p.c. oraz art. 1108 k.p.c.

b. art. 41 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzoną w Kijowie w dniu 24 maja 1993 r. (Dz.U. 1994 Nr 96, poz. 465) w zw. z art. 1103⁸ k.p.c. oraz art. 1108 k.p.c.

poprzez przyjęcie, że sąd polski posiada jurysdykcję w sprawach dotyczących obywatela państwa trzeciego w odniesieniu do praw spadkowych obejmujących roszczenie o zwrot gospodarstwa rolnego i o odszkodowanie, podczas gdy nie wykazano, by spadkodawcom przysługiwało roszczenie o zwrot nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa, nie wykazano by tytuł prawny do zwrotu nieruchomości spadkodawcom przysługiwał, wskazując jedynie hipotetyczne uprawnienie do zwrotu lub odszkodowania przez przedstawienie zaświadczenia z Archiwum Lwowskiego, a nadto wobec okoliczności, że dochodzenie zwrotu możliwe pozostaje dopiero po uchyleniu skutków przejęcia, zatem sprawa niniejsza mienia nieruchomości nie dotyczy i nie podlega jurysdykcji polskiego sądu

W oparciu o powyższe zarzuty apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia przez odrzucenie wniosku w całości oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację wnioskodawczynie wniosły o jej oddalenie jako bezzasadnej oraz o zasądzenie na ich rzecz od skarżącego kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty na zasadzie art. 98 § 1¹ k.p.c.

Ich zdaniem dokumentem potwierdzającym, że spadkodawca J. M. był właścicielem nieruchomości w Polsce w miejscowości Z. jest wykaz zmian gruntowych zakluzulowany i przyjęty do zasobu (...) w G. z dnia (...) za nr (...) (...) (...) (...) dotyczący (...) (...) gm. G.. Z.. Co prawda nieruchomości te zostały przejęte na własność Skarbu Państwa na podstawie orzeczenia Prezydium (...) w G. z dnia (...) w sprawie przejęcia na własność państwa nieruchomości w gromadzie Z.-Ł., ale wnioskodawcom jako spadkobiercom byłego właściciela nieruchomości przysługuje roszczenie o zwrot na drodze administracyjnej (o stwierdzenie nieważności orzeczenia o przejęciu) oraz sądowej (pozew o uzgodnienie treści księgi wieczystej lub o wydanie nieruchomości).

Do wystąpienia z takimi działaniami niezbędne jest jednak uzyskanie sądowego stwierdzenia praw do spadku po zmarłych spadkodawcach.

O dziedziczeniu gospodarstwa rolnego Sąd zaś orzeka także wtedy, gdy w skład spadku wchodzi roszczenie o odzyskanie własności tego gospodarstwa.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja uczestnika nie zasługiwała na uwzględnienie, a zarzuty wskazane w apelacji nie są trafne.

Na wstępie należy wskazać, iż zgodnie z art. 374 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r. Sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania.

W apelacji skarżący nie wniósł o przeprowadzenie rozprawy.

W odpowiedzi na apelację także nie wniesiono o przeprowadzenie rozprawy apelacyjnej.

Dlatego rozpoznanie apelacji nastąpiło na posiedzeniu niejawnym.

Zgodnie z obowiązującą od 03 lipca 2021 r. dyspozycją art. 4 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 1090) i art. 15zszs¹ ust. 1 pkt. 4 ustawy z

dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 1842, z późn. zm.) apelacja podlegała rozpoznaniu w składzie jednego sędziego.

W sprawie nie zaszyły uchybienia skutkujące nieważnością postępowania, a których wystąpienie sąd odwoławczy ma obowiązek brać pod uwagę z urzędu stosownie do art. 378 § 1 k.p.c.

W szczególności brak podstaw do przyjęcia, iż w sprawie zachodzi nieważność postępowania z uwagi na brak jurysdykcji krajowej (art. 1099 § 2 k.p.c.)

W postępowaniu cywilnym jurysdykcja krajowa bezpośrednia (właściwość międzynarodowa) stanowi jedną z przesłanek warunkujących dopuszczalność rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy przez sąd danego państwa.

Jurysdykcja krajowa sądów polskich stanowi zatem bezwzględną przesłankę procesową, której istnienie zasadniczo sąd bierze pod rozwagę z urzędu (art. 1099 § 1 k.p.c. w każdym stanie sprawy (tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2013 r. I CSK 159/13, publ. LEX nr 1360155).

W razie jej braku Sąd odrzuca pozew (wniosek).

Dodać trzeba, że jurysdykcja krajowa stanowi przesłankę oddzielną podlegającą badaniu przez sąd niezależnie od faktu przysługiwania lub nieprzysługiwania drogi sądowej (tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2009 r. I CSK 302/08, publ. LEX nr 494019).

Oznacza to, że również w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku sąd ma obowiązek zawsze z urzędu badać istnienie jurysdykcji krajowej, a strony nie mogą ustanowić w takich sprawach jurysdykcji krajowej sądów polskich w wyniku zawarcia umowy lub wdania się w spór.

W konsekwencji sąd ma obowiązek wyjaśnienia, czy w sprawie występują łączniki, od których zależy jurysdykcja krajowa sądów polskich, niezależnie od powołania się na to przez strony.

Jurysdykcja krajowa sądów polskich może zasadniczo istnieć i wynikać z przepisów ustawy lub innych postanowień, ale inny przepis ustawy lub umowy, mający w danym wypadku charakter przepisu szczególnego, może tę jurysdykcję wyłączać.

Brak jurysdykcji krajowej zachodzi przede wszystkim wtedy, gdy nie ma przepisu ustawy lub postanowienia prawa unijnego albo umowy międzynarodowej przewidującego jurysdykcję sądów polskich.

Sąd Rejonowy rozważając w niniejszej sprawie kwestię jurysdykcji krajowej prawidłowo dokonał rozbudowanej analizy problemu i nie ograniczył się jedynie do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego słusznie przyjmując, że przedmiotowa ustawa ma zastosowanie dopiero wtedy, gdy dana kwestia nie jest uregulowana prawem unijnym lub postanowieniami umów międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę, które należy stosować bezpośrednio i w pierwszej kolejności. Powyższe wynika z art. 91 Konstytucji RP.

Stanowisko Sądu Rejonowego Sąd Okręgowy w pełni akceptuje, podziela i przyjmuje za własne.

Jurysdykcja w sprawach spadkowych jest regulowana Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego. Stosuje się je do dziedziczenia po osobach, które zmarły w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r.

W niniejszej sprawie mają natomiast zastosowanie obowiązujące w chwili śmierci spadkodawców umowy międzynarodowe a to:

- do stwierdzenia spadku po J. M. i L. M. umowa między PRL a ZSRR o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 28 grudnia 1957 r.(uchylona z dniem 18 stycznia 2002r.),

- a do stwierdzenia nabycia spadku po E. C., P. C. (1), W. M. i P. J. umowa pomiędzy RP a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych z dnia 24 maja 1993 r., która weszła w życie 14 sierpnia 1994 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465).

Prawidłowo Sąd Rejonowy ocenił, iż kwestii właściwości organów w sprawach spadkowych jest poświęcony art. 45 pierwszej z ww. umów oraz art. 41 drugiej.

Zgodnie z art. 45 ust 1 umowy zawartej pomiędzy PRL a ZSRR do przeprowadzenia postępowania spadkowego w sprawach dotyczących dziedziczenia mienia ruchomego, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustępie 2, właściwe są organy Umawiającej się Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Art. 45 ust. 2 stanowił, iż jeżeli całe ruchome mienie spadkowe, pozostałe po śmierci obywatela jednej z Umawiających się Stron, znajduje się na obszarze drugiej Umawiającej się Strony, to na wniosek spadkobiercy lub zapisobiercy postępowanie spadkowe za zgodą wszystkich spadkobierców prowadzą organy tej Umawiającej się Strony.

Zgodnie zaś z art. 45 ust.3 postępowanie spadkowe w sprawach dotyczących dziedziczenia mienia nieruchomości prowadzą organy Umawiającej się Strony, na której obszarze położone jest to mienie. Wreszcie art. 45 ust. 4 wyjaśniał, iż przepisy niniejszego artykułu stosuje się odpowiednio również do sporów powstałych w sprawach dotyczących dziedziczenia.

Z kolei w myśl art. 41 ust 1 umowy zawartej pomiędzy RP a Ukrainą w sprawach spadkowych dotyczących mienia ruchomego właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci.

Zgodnie z art. 41 ust. 2 w sprawach spadkowych dotyczących mienia nieruchomości właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mienie to jest położone. W myśl art. 41 ust.3. w wypadku gdy całe mienie ruchome pozostałe po śmierci obywatela jednej Umawiającej się Strony znajduje się na terytorium drugiej Umawiającej się Strony, to na wniosek spadkobiercy postępowanie przeprowadzi organ drugiej Umawiającej się Strony, jeżeli wyrażą na niego zgodę wszyscy znani spadkobiercy.

Nie może ulegać zatem wątpliwości – co słusznie zauważył sąd Rejonowy - że przepisy wskazanych aktów prawnych wprowadzają podział na sprawy spadkowe dotyczące mienia ruchomego i sprawy dotyczące mienia nieruchomości i podział ten jest zupełny w tym sensie, że nie ma żadnej trzeciej kategorii spraw obejmujących jakieś inne pozostałe sprawy.

Na tle istniejącej między Polską a Ukrainą umowy z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465) przyjęto, iż do stosunków prawnych dotyczących nieruchomości właściwe są prawo i organy tej umawiającej się strony, na której terytorium nieruchomość jest położona. Przytoczony akt rozstrzyga więc, że w sprawie o ustalenie istnienia (także w przeszłości) prawa własności nieruchomości położonej na Ukrainie jurysdykcję krajową mają sądy ukraińskie. Umowa nie zawiera równocześnie normy prawnej, która w sprawach dotyczących nieruchomości przyznawałaby jurysdykcję przemienną sądom polskim (tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2009 r. I CSK 302/08, publ. LEX nr 494019; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2007 r.II CSK 169/07, LEX nr 394009)

Sąd polski posiada zatem jurysdykcję w zakresie stwierdzenia nabycia spadku obejmującego mienie nieruchome położone w Polsce. Dotyczy to także takiej sytuacji, gdy nieruchomości położona w Polsce w przeszłości stanowiła własność spadkodawcy.

Dlatego w ocenie Sądu Okręgowego niniejsza sprawa wniesiona przez wnioskodawczynię jest sprawą spadkową dotyczącą mienia nieruchomości.

Pogląd taki wyraził już Sąd Okręgowy w Nowym Sączu na tle analogicznej sprawy (tak: postanowienie Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 27 lutego 2018 III Cz 884/17).

Również Sąd Najwyższy przyjmuje, że majątkiem znajdującym się w Polsce jest niewątpliwie roszczenie o zwrot położonej w Polsce wywłaszczonej w przeszłości nieruchomości (tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2021 r. III CSKP 12/21, publ. LEX nr 3106176).

Nie można zatem podzielić stanowiska apelującego, że charakter tego roszczenia - jako prawa podmiotowego przysługującego byłemu właścicielowi lub jego następcy prawemu (spadkobiercy) - odrywa je od miejsca położenia nieruchomości.

Należy kategorycznie wskazać, że celem niniejszego postępowania jest bowiem ustalenie, kto nabył roszczenia spadkodawców związane z utratą posiadania i własności nieruchomości położonych w Polsce. Powyższe wynika zarówno z treści wniosku jak i z treści postanowienia.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 20 października 1966 r. III CR 242/66 (publ. OSNC 1967/7-8/131) wyraził pogląd, że o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego (art. 677 § 2 k.p.c.) sąd orzeka także wtedy, gdy w skład spadku wchodzi roszczenie o odzyskanie własności takiego gospodarstwa.

Możliwe jest zatem orzekanie w kwestii dziedziczenia gospodarstwa rolnego, także w sytuacji, gdy przynależność gospodarstwa rolnego do spadku nie jest pewna i przesądzona a spadkobierca będzie dopiero dochodził praw do gospodarstwa jakie, jego zdaniem przysługiwały spadkodawcy w chwili śmierci.

Stwierdzenie, kto ze spadkobierców ma kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego oznacza de facto ustalenie kto ze spadkobierców ma legitymację czynną do zgłoszenia roszczeń dotyczących tego gospodarstwa.

W niniejszej sprawie wnioskodawczynię twierdzą, że w skład spadku wchodzi działki położone w miejscowości Z. obejmujące ponad 8 hektarowy obszar, powstałe z parcel gruntowych objętych (...) (...), które w związku z przesiedleniem J. M. zostały przejęte przez Skarb Państwa orzeczeniem Prezydium (...) w G. z dnia (...) w sprawie przejęcia na własność państwa nieruchomości w gromadzie Z.-Ł..

Wykaz tych nieruchomości potwierdza wykaz zmian gruntowych autorstwa geodety J. S. (k. 46) zakluzulowany i przyjęty do zasobu (...) w G. z dnia(...). (...)(...) (...) dotyczący (...) (...). G.. Z..

Roszczeniami dotyczącymi własności nieruchomości położonych w Polsce i stanowiącymi gospodarstwo rolne mogą być niewątpliwie roszczenia o stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej, roszczenie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym lub o wydanie nieruchomości.

Wnioskodawczynię jako spadkobiercy byłego właściciela nieruchomości położonej w Polsce mają zatem interes prawny w tym, aby ustalić przesłanki do dziedziczenia gospodarstwa rolnego właśnie po to, aby wystąpić z roszczeniem o zwrot na drodze administracyjnej (o stwierdzenie nieważności orzeczenia o przejęciu) oraz sądowej (pozew o uzgodnienie treści księgi wieczystej lub o wydanie nieruchomości).

Należy bowiem stanowczo zauważyć, że jest możliwa taka sytuacja, w której przejęcie nieruchomości przez Skarb Państwa nastąpiło niezgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami, a więc, że było bezprawne.

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu rozpoznawał już bowiem i wciąż rozpoznaje apelacje w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej czy o wydanie nieruchomości, w których podstawa faktyczna powództwa opiera się na takim zarzucie i poparta jest prawomocną decyzją administracyjną stwierdzającą nieważność decyzji przejmującej własność nieruchomości na Skarb Państwa (w oparciu o przepisy dekretu z 1947 r o przejściu na własność Państwa mienia

pozostałego po osobach przesiedlonych do ZSSR lub dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających we faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego).

Jeśli wnioskodawczyni okoliczność tę w stosownym postępowaniu wykaże (że przejęcie było bezprawne), to oznaczać to będzie, że istnieje w Polsce majątek spadkowy.

Aby jednak wystąpić ze stosownymi roszczeniami (o stwierdzenie nieważności decyzji na drodze administracyjnej) wnioskodawczyni muszą jednakże wykazać swoje następstwo prawne po spadkodawcach i słuszny jest wniosek, że muszą one uzyskać sądowe stwierdzenie praw po spadkodawcach, co zostało uczynione w ramach niniejszego postępowania.

Brak też podstaw do uchylecia zaskarżonego postanowienia na podstawie art. 368 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. z powołaniem na nierozpoznanie istoty sprawy.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie „istoty sprawy” odnosi się do jej aspektu materialnego, a nierozpoznanie istoty zachodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, a więc gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania (tak: wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 18 czerwca 2013 roku, I ACa 306/2013, publ. LexPolonica nr 6960459; wyrok SN z dnia 24 maja 2012 roku, V CSK 260/2011, publ. LexPolonica nr 4934975; wyrok SN z dnia 24 marca 2004 roku, I CK 505/2003, publ. LexPolonica nr 2025461). O sytuacji takiej można mówić, jeżeli np. sąd nie wniknął w całokształt okoliczności sprawy, ponieważ pozostając w mylnym przekonaniu ograniczył się do zbadania jedynie jednej okoliczności, w związku z czym przedwcześnie oddalił powództwo albo jeżeli zaniechał zbadania merytorycznych zarzutów pozwanego (np. zarzutu przyczynienia, przedawnienia, zasiedzenia, itp.). Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji dokonał oceny prawnej roszczenia bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i w związku z tym w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych. Skorzystanie w takim wypadku z możliwości uzupełnienia postępowania dowodowego przez sąd drugiej instancji godziłoby w zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego, zagwarantowaną w art. 176 Konstytucji RP (tak: wyroki SN: z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, nie publ., z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, nie publ., z dnia 20 lipca 2006 r., V CSK 140/06, nie publ., z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, nie publ., z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10, nie publ. i z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11, nie publ. oraz postanowienia z dnia 13 listopada 2014 r., V CZ 73/14, nie publ., z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14, nie publ., z dnia 26 marca 2015 r., V CZ 7/15, nie publ., z dnia 2 lipca 2015 r., V CZ 39/15, nie publ. i z dnia 26 czerwca 2015 r., I CZ 60/15, nie publ.).

W ocenie Sądu Okręgowego w realiach niniejszej sprawy jej istota została przez Sąd Rejonowy ustalona, zbadana i wyjaśniona.

W obecnym modelu procedury cywilnej sąd odwoławczy nie ogranicza się wyłącznie do kontroli orzeczenia sądu pierwszej instancji, ale bada ponownie całą sprawę, a kontrolując prawidłowość zaskarżonego orzeczenia, pełni również funkcję sądu merytorycznego, który może rozpoznać sprawę od początku, uzupełnić materiał dowodowy lub powtórzyć już przeprowadzone dowody, a także poczynić samodzielnie ustalenia na podstawie materiału zebranego w sprawie. Tym samym postępowanie apelacyjne - choć odwoławcze - ma charakter merytoryczny (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, publ. OSNC 2008, Nr 6, poz. 55 i powołane tam orzecznictwo oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2013 roku, II CNP 72/12, publ. LEX nr 1360205).

Nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 327¹ § 1 k.p.c. (w apelacji podano błędnie art. 328 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zarzut wadliwego sporządzenia uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia może okazać się zasadny tylko wówczas, gdy z powodu braku w uzasadnieniu elementów wymienionych w art. 327¹ § 1

k.p.c. (a poprzednio w art. 328 § 2 k.p.c.) zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli. Chodzi więc w istocie o wyjątkowe sytuacje, w których treść uzasadnienia uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny, zrozumienia toku rozumowania sądu, który doprowadził do wydania orzeczenia, gdy sfera motywacyjna pozostaje nieujawniona bądź niezrozumiała lub gdy zawarte w nim rozważania pozostają całkowicie bez związku z rozpoznawaną sprawą. Jedynie w takim wypadku uchybienie art. 327¹ § 1 k.p.c. może być uznane za mogące mieć wpływ na wynik sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z 26 listopada 1999 r., sygn. III CKN 460/98 oraz z 26 lipca 2007 r., sygn. V CSK 115/07).

Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia nie zawiera zaś takich braków, które uniemożliwiałyby Sądowi Okręgowemu przeprowadzenie kontroli tego orzeczenia.

Apelacja niezasadnie zarzuca naruszenie art. 233 § 1 i 2 k.p.c., tj. dokonanie dowolnej oceny dowodów.

Podstawowym zadaniem sądu orzekającego, wyrażającym istotę sądzenia jest rozstrzygnięcie kwestii spornych w warunkach niezawisłości, na podstawie własnego przekonania sędziego przy uwzględnieniu całokształtu zebranego materiału oraz zasad logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego (tak: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 1996 roku, II CRN 173/95, publ. LEX nr 1635264)

Ocena dowodów polega na ich zbadaniu i podjęciu decyzji, czy została wykazana prawdziwość faktów, z których strony wywodzą skutki prawne. Celem sądu jest tu dokonanie określonych ustaleń faktycznych, pozytywnych bądź negatywnych i ostateczne ustalenie stanu faktycznego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia (tak: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2003 roku, II CK 75/02).

Zgodnie z art. 670 k.p.c. sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku rola sądu jest wyznaczona ustawowo określonym, nakazem działania z urzędu (art. 670 k.p.c. i 677 k.p.c.), co oznacza, iż sąd nie może poprzestać na tym, co zaoferowane zostanie przez uczestników, ale musi ocenić, czy stanowi to wystarczającą podstawę do prawidłowego stwierdzenia, kto nabył spadek, a w razie uznania, że przedstawione dowody nie dają podstawy dla właściwego określenia kręgu spadkobierców, może nałożyć na uczestników określone obowiązki dowodowe.

Nie oznacza to jednak, że sąd powinien zastąpić uczestników w udowodnieniu okoliczności istotnych dla wykazania ich praw, ponieważ art. 670 k.p.c. nie wyłącza ani nie zastępuje przepisów regulujących postępowanie dowodowe (zob. uchwała SN z 24 października 2001 r., III CZP 20/02; postanowienie SN z 26 stycznia 1999 r., III CKN 134/98; postanowienie SN z 9 lutego 1999 r., I CKN 917/98; postanowienie SN z 24 września 2009 r., IV CSK 129/09; postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2010 r., I CSK 37/10; postanowienie SN z 27 lutego 2013 r., IV CSK 380/12; postanowienie SN z 23 lutego 2017 r., I CSK 126/16; postanowienie SN z 29 listopada 2017 r., II CSK 88/17). W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku przepis art. 232 zdanie pierwsze k.p.c. znajduje pełne zastosowanie (w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), gdyż art. 670 k.p.c. nie zwalnia uczestników od obowiązku wskazywania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Konsekwentnie, na uczestniku postępowania, który podniósł fakt lub zarzut, spoczywa także ciężar udowodnienia jego prawdziwości (art. 6 k.c.). Te same zasady - korygowane przepisem art. 381 k.p.c. - dotyczą także postępowania apelacyjnego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 16 października 2002 r., IV CK 178/02; z 21 kwietnia 2004 r., III CK 420/02).

Prawidłowo Sąd Rejonowy w zakresie stwierdzenia nabycia spadku po J. M. i L. M. stosował przepisy księgi IV tytułu X k.c. "Przepisy szczególne o dziedziczeniu gospodarstw rolnych", tj. art. 1058-1088 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie śmierci każdego z tych spadkodawców, które opierały się na założeniu, że spadkobiercy ustawowi powołani w najbliższej kolejności dziedziczyli z ustawy gospodarstwo rolne pod warunkiem spełnienia dodatkowych wymaganych przesłanek (tzw. kwalifikacji).

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 31 stycznia 2001 r. wydanym w sprawie o sygn. P. 4/99 (publ. OTK ZU nr 1/2001, poz. 5) uznał za niekonstytucyjny szczególny reżim prawny dotyczący dziedziczenia gospodarstw rolnych.

Wyrok ten opublikowano w dniu 14 lutego 2001 r. (Dz.U. 2001 Nr 11 poz. 91) i wówczas wszedł on w życie.

Wyrok ten ma charakter zakresowy, a wyznacznikiem tego zakresu jest kryterium niekonstytucyjności podzielonej w czasie (decyduje data otwarcia spadku przed dniem lub po dniu promulgacji wyroku w Dzienniku Ustaw). Wyrok w sprawie o sygn. P. 4/99 nie prowadzi zatem do wzruszenia orzeczeń w sprawach spadkowych wydanych przed dniem jego ogłoszenia (14 lutego 2001 r.).

W zakresie spadków otwartych przed tą datą nadal stosować zatem trzeba, gdy idzie o dziedziczenie z ustawy gospodarstw rolnych przepisy księgi IV tytułu X k.c. "Przepisy szczególne o dziedziczeniu gospodarstw rolnych", tj. art. 1058-1088 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie śmierci konkretnego spadkodawcy.

W sytuacji, gdy z materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów z art. 233 § 1 k.p.c. i musi się ostać, choćby w równym stopniu, na podstawie tego materiału dawały się wysnuć wnioski odmienne (tak: wyrok SN z 27 września 2002 r. sygn. II CKN 817/00, publ. LEX nr 56906).

Podkreślić trzeba także, że Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji jest związany zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa procesowego (tak: wyrok SN z dnia 18 czerwca 2010 roku V CSK 448/09, publ. LEX nr 677914). Związanie to oznacza, że Sąd Okręgowy nie bada obecnie i nie rozważa wszystkich możliwych i hipotetycznych naruszeń prawa procesowego popełnionych przez Sąd Rejonowy.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznając apelację uczestnika za bezzasadną, oddalił ją na podstawie art. 385 k.p.c., orzekając jak w pkt. 1 sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c. jak w pkt. 2 sentencji.

Należy wskazać, iż zasadą w postępowaniu nieprocesowym wyrażoną w treści art. 520 § 1 k.p.c. jest, iż każdy z uczestników ponosi koszty związane ze swym udziałem w sprawie.

W ocenie Sądu Okręgowego brak było podstaw do odstąpienia od tej zasady gdyż nie można przyjąć, że wnioskodawczyni i uczestnik byli w różnym stopniu zainteresowani wynikiem postępowania, lub by ich interesy były sprzeczne (art. 520 § 2 k.p.c.). W postępowaniach o stwierdzenie nabycia spadku należy bowiem uznawać, że ogólny interes wnioskodawcy i uczestnika nie zakłada sprzeczności mimo odmiennych niejednokrotnie stanowisk procesowych.

SSO Paweł Poręba